

УДК 37.013.43+614.253.4

I. В. Палійчук

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ НА ПІСЛЯДИПЛОМНОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ

ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет»

Постановка проблеми

Прогрес у галузі медицини вимагає від сучасного фахівця цієї галузі володіння значним доробком психолого-педагогічних знань, здатності до емпатії, прояву високого рівня комунікативної культури, а також основних професійно-особистісних якостей і властивостей.

Слід зауважити, що від лікаря вимагають не тільки володіння професійними знаннями, уміннями та навичками, а й якісно нового рівня володіння знаннями й уміннями у сфері ділового спілкування, оскільки професійний успіх, ефективність професійної діяльності залежать від особистості фахівця, його мовленнєвих якостей і здібностей.

Отже, зусилля необхідно спрямовувати на загальний розвиток особистості, формування її комунікативної культури, самостійність у прийнятті рішень, критичність мислення, формування соціальних навичок. Тільки за таких умов можливе надання пацієнтам висококваліфікованої медичної допомоги.

Формування професійної комунікативної культури стримується недостатнім науково-методичним забезпеченням процесу комунікативної підготовки майбутніх лікарів на додипломному етапі. З огляду на це, важливо визначити шляхи, які дозволяють підвищити рівень цієї культури в лікарів на етапі післядипломного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми з'ясовано, що вона розглядається науковцями з різних аспектів. Вагомий внесок у визначення рівня комунікативності зроблено П. Блонським, В. Сухомлинським, К. Ушинським та ін.; питання філософії комунікації розглянуто М. Бубером, О. Больновим, К. Ясперсом та ін. Окремими дослідниками (В. Андрушенко, О. Арнольдов, Л. Коган та ін.) проаналізовано філософсько-методологічний підхід до проблеми комунікативної культури як важливого компонента загальної культури особистості. Б. Ананьєв, Г. Андреєва, Л. Виготський, Б. Ломов, С. Рубінштейн та ін. виявили загальні закономірності й механізми спілкування. У своїх наукових працях О. Добривич, О. Дусавицький, В. Тернопільська та ін. досліджували культуру міжособистісних відносин та засоби гуманізації міжособистісного спілкування під час навчально-виховного процесу; Ю. Юсуф розглядав проблеми формування комунікативної культури лікарів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін;

Т. Кудрявцева досліджувала формування комунікативної культури в майбутніх медичних сестер.

Проведений науково-теоретичний аналіз показав, що жодне з наявних досліджень не розв'язує повному обсязі проблему формування професійної комунікативної культури медичних працівників, а саме лікарів: не уточнюється структура цієї педагогічної категорії, не розроблені ефективні технології її формування на післядипломному етапі.

Метою статті є розкриття суті професійної комунікативної культури лікарів-інтернів та визначення шляхів її формування на післядипломному етапі навчання.

Виклад основного матеріалу

На основі вивчення праць вітчизняних і зарубіжних дослідників установлено, що пропонуються різні визначення понять «комунікація», «комунікативність», «спілкування». Так, наприклад, М. Каган, В. Сагатовський, В. Соковнін та ін. трактують комунікацію як науково-інформаційний комплекс, який містить інформаційні технології, науково-технічну інформацію, спеціалістів-носіїв знань. Комунікативністю дослідники називають здатність організовувати інформаційний процес між людьми як активними суб'єктами з урахуванням стосунків між ними, тобто здатність до організації комунікативного процесу.

Ю. Крижанська зазначає, що комунікативність – це знання, вміння та навички конструктивного спілкування. Щодо терміну «спілкування», то О. Леонтьєв визначає його як діяльність, Б. Ломов – як вид діяльності, Е. Пассов – як засіб прояву комунікації й організації діяльності. Г. Андреєва та ін. вважають, що спілкування та діяльність взаємопов'язані, а в медичній сфері є професійно значущими.

К. Костровська, І. Поплавська, С. Саржевський культуру професійного спілкування лікарів розглядають як показник здібностей та вмінь будувати взаємовідносини з пацієнтами, їхніми родичами, колегами, трансліювати та засвоювати необхідну інформацію, сприймати свого співрозмовника й коректно з ним взаємодіяти. Як стверджують дослідники, комунікативна культура є складним багатокомпонентним утвором, а її формування – тривалий процес, ефективність якого забезпечується узгодженім викладанням багатьох гуманітарних дисциплін у медичних навчальних закладах. Науковці зазначають, що комунікативна компетентність – це здатність володіти певною системою

вмінь і навичок спілкування з іншими людьми, яка охоплює розмовні та соціально-психологічні навички та є результатом досвіду спілкування між людьми [3; 6]. Отже, професійна комунікативна культура – це особливий аспект соціального життя. Вона виступає як предмет, засіб і результат соціальної активності людини, впливає на характер і ефективність її професійної діяльності.

Відомо, що професійна діяльність лікаря потребує розвинутого вміння адекватно орієнтуватися в численних комунікативних ситуаціях, вимагає від нього самостійної практичної діяльності, пов'язаної з творчою активністю, пошуком можливостей реалізації її результатів, здатністю приймати рішення в нестандартних ситуаціях, що значною мірою актуалізує етичні знання [7]. Є. Азимов робить висновок, що лікарська етика припускає спрямованість на формування таких моральних якостей як сумлінність, особистісна чесність і відповідальність. Лікарська етика покликана також створювати сприятливу атмосферу взаєморозуміння в трудовому колективі [1].

Для побудови моделі формування професійної комунікативної культури лікарів необхідно виявити їхній комунікативний потенціал і вплив на її формування мовної особистості лікаря [5]. Важливими комунікативними рисами лікарів є вільне володіння мовою за будь-яких ситуацій спілкування, вміння заспокоїти, переконати тощо [2].

На підставі досліджень із теорії спілкування та комунікації можна виділити такі структурні компоненти культури спілкування лікарів: комунікативний, інтерактивний, перцептивний; функціональні компоненти: когнітивний, експресивний, регулятивний. Відомо, що комунікативна культура особистості включає ціннісний і діяльнісний компоненти [4].

З метою виявлення комунікативних проблем у лікарів-інтернів ми провели спеціальне дослідження, в якому брали участь лікарі-інтерні (62 особи) очної частини навчання з фаху «Стоматологія». Використовували методи психолого-педагогічного дослідження: опитування лікарів-інтернів, керівників інтернатури, пацієнтів; спостереження за комунікативною діяльністю лікарів-інтернів під час здійснення професійної діяльності; анкетування; індивідуальні бесіди. Отримані результати свідчать, що більшість лікарів-інтернів не усвідомлюють значущість комунікативної культури для майбутньої професійної діяльності, в них не сформовані вміння й навички комунікативної взаємодії. У більшості лікарів-інтернів домінували нечіткі уявлення про комунікативну діяльність медичних працівників та інтуїтивний підхід до розв'язання проблем.

Проведене дослідження свідчить про наявність у лікарів-інтернів труднощів у професійному спілкуванні та проблем у встановленні взаємодії з оточенням, що зумовлює необхідність пошуку шляхів формування та розвитку в них професійної комунікативної культури.

З огляду на специфіку професійної діяльності

№ 3 2014 р.

лікаря, яка є складною, багатогранною, динамічною та зумовленою розширенням спілкування з пацієнтом, вважаємо за необхідне формування та розвиток у них комунікативних умінь, навичок та здатностей, а саме: вміння організовувати та реалізувати ефективне спілкування з пацієнтом, його родичами, своїми колегами; керувати своїм психічним станом і долати психологічні бар'єри; розуміти та враховувати індивідуально-психологічні особливості пацієнта; здатність до емпатії та рефлексії. Отже, лікар-інтерн повинен володіти загальними та специфічними комунікативними вміннями, які дозволяють успішно встановлювати контакт зі співрозмовником, керувати ситуацією взаємодії з ним.

На нашу думку, формування професійної комунікативної культури в лікарів-інтернів на післядипломному етапі навчання потребує створення певних організаційно-педагогічних умов, застосування інноваційних педагогічних технологій, закріплення у свідомості лікарів-інтернів важливості цієї культури для подальшої професійної діяльності.

Вважаємо за доцільне на етапі післядипломного навчання лікарів-інтернів націлювати на поглиблена вивчення професійної комунікативної культури лікарів-стоматологів, що забезпечить формування знань про сутність, цілі, завдання, принципи, методи, зміст комунікативної діяльності та спілкування в цій медичній галузі, сприятиме вдосконаленню вмінь здійснювати управління діяльністю та спілкуванням.

До педагогічних умов, які забезпечать ефективність формування професійної комунікативної культури лікарів-інтернів, належить використання на заняттях новітніх інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

До ефективних методів формування професійної комунікативної культури можна віднести: діалогічні, які забезпечують цілеспрямований вплив на мотиваційну, пізнавальну й емоційно-вольову сфери особистості; соціально-психологічні тренінги, імітаційні, сюжетно-рольові, організаційно-діяльнісні ігри, лекції-конференції, дискусії тощо.

З метою підвищення якості комунікативної діяльності викладачів клінічних кафедр необхідно проводити науково-практичні семінари, продуктом яких будуть моделі діяльності педагогів у контексті формування професійної комунікативної культури лікарів-інтернів на післядипломному етапі навчання.

Висновки і перспективи подальшого дослідження

На підставі вищевикладеного зроблено висновок про те, що професійну комунікативну культуру лікарів-інтернів характеризують уміння слухати, наявність соціально-перцептивної, рефлексивної та емпатійної здатності, здатність чітко мислити в умовах стресу, наполегливість, спостережливість, уміння переконувати, органічна міміка, жести, відповідний зовнішній вигляд. Установлено необхід-

ність розширення знань із питань професійної комунікативної культури лікарів-інтернів із фаху «Стоматологія». Подальші дослідження будуть спрямовані на вдосконалення шляхів, методів, засобів формування професійної комунікативної культури лікарів-інтернів у закладах післядипломної освіти.

Література

1. Азимов Э. Словарь методических терминов / Э. Азимов, А. Щукин. – СПб., 1999. – 151 с.
2. Назар П. С. Основи медичної етики / П. С. Назар, Ю. Г. Віденський, О. А. Грандо. – К. : Здоров'я, 2002. – 344 с.
3. Опалюк О. М. Культура спілкування : навч.- метод. посібник / О. М. Опалюк. – Кам'янець-Подільський : МЕДОБОРИ, 2004. – 192 с.
4. Уваркіна О. В. Комунікативна культура як фактор формування особистості студента-медика / О. В.

Резюме

Розкрито суть понять «комунікація», «комунікативність», «культура спілкування лікарів», «комунікативна культура», виділено компоненти комунікативної культури, висвітлено різні аспекти проблеми формування професійної комунікативної культури лікарів-інтернів на післядипломному етапі навчання.

Ключові слова: комунікація, комунікативна культура, лікарі, післядипломний етап навчання.

Резюме

Раскрыта сущность понятий «коммуникация», «коммуникативность», «культура общения врачей», «коммуникативная культура», выделены компоненты коммуникативной культуры, освещены различные аспекты проблемы формирования профессиональной коммуникативной культуры врачей-интернов на последипломном этапе обучения.

Ключевые слова: коммуникация, коммуникативная культура, врачи, последипломный этап обучения.

UDC 37.013.43+614.253.4

I. V. Paliychuk

FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE CULTURE OF INTERNS AT POSTGRADUATE STAGE OF TRAINING

Higher State Establishment « Ivano - Frankivsk National Medical University

Summary

The given article reveals the essence of the concepts of "communication", "communicative", "culture of doctors' communication", "communication culture", we have selected components of communicative culture and highlighted various aspects of the formation of professional communicative culture of interns in the postgraduate stage of training.

In order to identify communication problems in medical interns a special investigation has been conducted, which involved medical interns (62 persons) from full-time training sessions specialty "Dentistry". We used the methods of psychological and pedagogical research, a survey of interns, internship managers, and patients, observation of communicative activities of interns in the course of professional activities; questionnaire, individual interviews. The obtained results indicate that the majority of interns do not realize the importance of communication culture for future career, they do not have any formed abilities and skills of communicative interaction. In the majority of interns we have revealed some vague idea of communicative activity of health professionals and intuitive approach to problem solving.

We have stated the presence of difficulties in professional communication and challenges in establishing interaction with other people in medical interns, which makes it necessary to find the ways of formation and development of their professional culture of communication.

Taking into consideration the specific nature of the professional activity of a doctor that is complex, multifaceted, dynamic and the resulting expansion of communication with the patient, the necessity of the formation and development of his communicative abilities and skills namely the ability to organize and implement effective communication with the patient, his relatives, his colleagues; manage his mental state and overcome psychological barriers, understand and take into account some individual psychological characteristics of the patient; capacity for empathy and reflection.

So, the intern should have general and specific communication skills that enable successful establishing of

№ 3 2014 р.

Уваркіна // Інформенергетика III тисячоліття: соціологічно-синергетичний та медико-екологічний підходи : зб. наук. праць. – К. – Кривий Ріг, 2003. – № 2. – С. 156 – 157.

5. Юкало В. Я. Формування культури терміновживання у майбутнього лікаря / В. Я. Юкало // Медична освіта. – 1999. – № 1. – С. 83–86.
6. Юсеф Ю. В. Formuvannia komunikativnoi kultury likarya v processi vivcheniya gumanitarnih dysiplin / Yu. B. Yusef // Osvita ta pedagogichna nauka. - 2013. - № 5 – 6 (160 – 161). – С. 38-45.
7. BMA: Board of medical education / Communication skills education for doctors an update (November 2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://faculty.ksu.edu.sa/nadalyousefi / Documents/Communication % 20 skills.pdf>.

Стаття надійшла

16.05.2014 р.

contact with interlocutor, manage the situation of their interaction.

Formation of professional culture of communication in interns on postgraduate stage of training requires the creation of certain organization and pedagogical conditions, the use of innovative teaching technologies, consolidation in the minds of interns, the importance of culture for future professional activities.

We have proved the expediency of conducting on post-graduate training of interns, the extensive learning of professional communication culture of dentist to ensure the formation of knowledge about the nature, goals, objectives, principles, methods and content of communication activities and communication in this particular medical field that will enhance the improvement of skills to manage activities and communication.

To the pedagogical conditions that will ensure the effectiveness of the formation of interns' professional communicative culture belong the use of new information and communication technologies of training during classes.

Effective methods of forming the professional culture of communication include dialogic that will provide meaningful impact on motivational, cognitive, emotional and volitional personality spheres, social and psychological training, imitative, role with plot, organizational activity games, lectures, conferences, discussions and so on.

With the aim to improve the quality of communication activities of clinical departments of professors we propose to conduct scientific workshops, which product will be a model for teachers in the context of formation of professional communicative culture of interns in postgraduate stage of training.

On grounds of information given above we have made a conclusion that the professional communicative culture of interns characterizes the abilities of listening, presence of social- perceptual, reflective and empathy ability, the ability to think clearly under stress, perseverance, observation, persuasiveness, organic facial expressions, gestures, appropriate appearance.

Key words: communication, communicational culture, doctors, postgraduate stage of training.